

Sverige:

Når kommunene får bestemme

Før stortingsvalget flagget flere av partiene på høyresiden at de hadde som mål å avvikle fylkeskommunene, og dermed flytte ansvaret for de videregående skolene. I Sverige har kommunene hatt ansvaret for de videregående skolene i over 20 år. Med varierende hell.

Tekst og foto: Knut A.G. Hauge

Det er tidlig vinterkveld i Arvika. Utenfor Taserudsgymnasiet står det fakler og blafrer, innendørs er det åpen skole og markering av at skolen denne dagen fyller femti år. Skolen, og store deler av skolebygningen.

– Frem til 1991 var det staten som hadde ansvaret for gymnasiene, sier Göran Bryntesson. Han er tidligere skolesjef, først i nabokommunen Eda og senere i Arvika. Han forteller at ressursene frem til dette ble fordelt gjennom regionale Länsskolnämnder, som fordelte midler til skolene basert på reelle elev- og timetall. Etter kommunaliseringen ble midlene fordelt sekkevis til kommunene basert på antall innbyggere i de ulike årskullene.

– Dette førte til store omlegginger i gymnasstrukturen i Värmland. Før kommunaliseringen i 1991 var det gymnaser på seks steder i länet. Men hvorfor skulle kommunene sende elevene og pengene til en annen kommune når de kunne gjøre det selv? Dermed vokste det opp gymnaser i så godt som samtlige kommuner i Värmland, og det ble færre elever på de store og tradisjonelt faglig tunge stedene, sier Bryntesson.

Inflasjon: Göran Bryntesson er tidligere skolesjef. Han forteller at antallet videregående skoler i Värmland eksploderte etter at kommunene overtok ansvaret.

Tretti klasser for mye

– Det er jo mange fordeler for kommunene å ha egne gymnaser. Det skaper arbeidsplasser, og elevene kan bo hjemme. Men sett utenfra er det veldig lite effektivt. Og sett som helhet har vi i Värmland fått en enorm overetablering, også forsterket ved den frie fremveksten av private skoler. I dag er det i størrelsesorden 500 – 600 plasser mer enn

det er elevgrunnlag for i Värmland. Det er 30 klasser for mye, sier Bryntesson.

Värmlands län har 273 000 innbyggere, omtrent like mange som Bergen kommune. – I starten etter kommunaliseringen prøvde länet å styre, så det ikke ble flere klasser enn det var elever. Men länets uttalelser var bare rådgivende, så jungelens lov fikk gjelde, legger han til. Samarbeidet mellom kommunene har bedret seg noe, og det forsøkes å tenke regionalt. Men veien frem til dette er lang. Bryntesson får støtte fra Claes Pettersson, ordfører fra socialdemokraterna i Arvika.

– Utfordringen er fortsatt at for mange små kommuner oppretter skoler, fordi det ser bra ut for en kommune å ha et gymnas. I dag er det altfor mange gymnaser i Värmland. I stedet burde det være få og gode skoler, sier Pettersson.

Gammel skjønnhet

På Solbergagymnasiet i Arvika sentrum sitter Ulf Tobiasson. Han byr på kaffe fra ny automat i et ellers ganske velbrukt lærerrom.

- Vi protesterte så mye vi kunne. Selv gamle

Få og større: Løsningen er færre og større kommuner, samt færre og større skoler, ifølge skolesjef Carin Hedengård og ordfører Claes Pettersson.

lærere som aldri hadde demonstrert mot noe som helst, protesterte mot dette. Det var massiv motstand, forteller Tobiasson. Han er adjunkt på Solbergagymnasiet og tillitsvalgt for Lärarnas Riksförbund.

– Men nei. Jeg mener vi ser resultatene i dag. Den svenske skolen har hatt en klar negativ trend, noe jeg tror delvis skyldes kommunaliseringen. Mitt forbund jobber for at staten skal ta tilbake ansvaret, legger han til.

Solbergagymnasiet er en tradisjonsrik skole, og har særlig gjort det sterkt innen realfag.

– På Solberga har vi vært kjent for å ha et nøytt nivå, og det er rekordmange herfra som har gått videre til den tekniske høyskolen Chalmers i Göteborg. Dette er det viktig for kommunen å ta vare på, også når de lærerne som bygget opp dette er pensjonert. Arvika kommune ønsker å være attraktiv, men da må de satse på det også, sier Tobiasson.

Friskoleslippet

Omtrent samtidig som gymnasene ble kommunalisert, ble det åpnet for etablering av friskoler. De første årene skjedde det lite i Värmland, men etter årtusenskiftet ble det etablert flere. I dag er det en privat skole i Arvika innrettet mot estetiske fag, i tillegg til kommunens to gymnaser. Carin Hedengård er skolesjef med ansvar for videregående skoler, og kan si mye om hvordan situasjonen er nå.

– Barnekullene født mellom 1986 og 1992 var gigantiske. Det er enkelt å regne ut når de gikk på videregående skole. Da var det bra at det fantes private skoler som kunne ta det unna. Utdfordringen for de private kommer nå med synkende årskull. I tillegg har de etter 2011 fått samme krav om elevhelse, bibliotek og yrkesveiledning som de offentlige skolene. Tidligere har det vært enkelt for dem å kjøpe inn dette utenfra, forteller Hedengård.

Noen steder i Sverige har overetableringen av elevplasser fått drastiske konsekvenser, som i Värmlands største by Karlstad, der mange lærere brått ble overtallige.

I den store sekken

På Taserudgymnasiet flytter de besøkende seg fra rom til rom på den åpne dagen. Elever viser frem utstyr og aktiviteter, serverer kaker og saft. Det synes tydelig at de eldste

Stor jobb: Carin Hedengård er skolesjef for de videregående skolene i Arvika. Ifølge henne er det utfordrende for en liten kommune å vedlikeholde to videregående skoler.

Demonstrerte: Lærerne protesterte kraftig mot at kommunene skulle overta ansvaret for de videregående skolene, ifølge Ulf Tobiasson, tillitsvalgt for Lärarnas Riksförbundet på Solbergagymnasiet i Arvika.

delene av skolen fyller femti år denne dagen.

– Det er tøft for en liten kommune å vedlikeholde to store gymnaser. Særlig Taserudgymnasiet er slitent, og bygget på en helt annen tid da verden og undervisningen så annerledes ut enn den gjør i dag. Vi trenger å gjøre omfattende oppgraderinger og utbygginger, virkelig gjøre noe nytt. Men da prater vi om mange penger, sier Hedengård.

– Når det sist ble gjort noe med skolene i Arvika? Vel, det er ikke mye som skjer her, på tross av at vi egentlig trenger et krafttak. Grunnskolene trenger midler, særlig ungdomsskolen Centralskolan, som ligger midt i byen her. Taserudgymnasiet har et stort behov, og det har vi på Solberga også. Men her har

vi nå i det minste begynt å pusse opp fysikk-salene, og fått skiftet vinduer, sier Tobiasson. Situasjonen for skolene ble ifølge Bryntesson og Hedengård enda verre da øremerkingen av midlene forsvant. Nå inngår støtten til skolene i det generelle bidraget til kommunene.

– Nå er det mye mer finregning, og jeg må begrunne alle mine ønsker om skattemidler. Har vi råd til å drive alle de små yrkesfagene? Eller har vi som samfunn råd til å la være å utdanne håndverkere, spør Hedengård.

– Færre og større skoler, sier ordfører Pettersson. Og legger til at løsningen nok er å legge om kommunestrukturen. I denne problemstillingen også.

– Dette er nok et spørsmål det ikke er sikkert at vi som lokalpolitikere alene kan klare å løse. Selv tror jeg at vi også her trenger større kommuner. Ingen kommuner burde ha mindre enn 50 000 innbyggere, sier Pettersson.

Ulf Tobiasson på Solberga er enig i at mye av utfordringen kan ligge på politikernivå.

– Problemet er at det er opp til kommunene å bestemme hvordan de skal fordele midlene. Vi ser at den kommunale sektoren har vokst utenfor skolen, så de har brukt penger der. Det er ikke alltid at de som leder kommunene ser skolene som viktig. Det er kanskje lettere å ha kunnskap om dette på nasjonalt nivå enn hos lokale politikere, sier Tobiasson.

Videregående skoler i Arvika

Arvika ligger sørøst for Oslo, omtrent midtveis mellom Kongsvinger og Karlstad. Kommunen har 25 800 innbyggere, tettstedet Arvika 14 200. Industriby, største arbeidsgiver er Volvo, som har sin hovedfabrikk for hjullastere her med om lag tusen ansatte. Fabrikken er verdens største fabrikk for hjullastere. Byen ble hardt rammet av finanskrisen i 2008, Volvofabrikken alene reduserte arbeidsstokken fra 1300 til 800 ansatte.

Arvika kommune har to videregående skoler, den tradisjonelle yrkesskolen Taserudgymnasiet og gymnaset Solberga. I tillegg finnes Estetiska Skolan i Arvika, en privat ungdoms- og videregående skole.

Elevene på gymnaset har ikke bærbare datamaskiner. Elevene i den kommunale grunnskolen er i ferd med å få hver sin iPad.

Lærere i skoleverket i Sverige har en årslønn fra om lag 240 000 til 400 000 svenske kroner. Snittet ligger rundt 25 000 kroner i måneden. Svært få lærere i Arvika tjener mer enn 30 000 kroner i måneden. Lønn forhandles individuelt.

Svenske lærere har bundet arbeidstid og normalarbeidsdager (8-16). Lærerne i Arvika har arbeidstid på 35 t/uke.